

Căn bậc hai modulo

Căn bậc 2 modulo

Người viết:

- Nguyễn Minh Hiền - Trường Đại học Công nghệ, ĐHQGHN

Reviewer:

- Phạm Công Minh - Trường Đại học Công nghệ, ĐHQGHN

Đôi khi, chúng ta sẽ gặp những bài tập như tính $\sqrt{x} \bmod p$ hay thậm chí như tính số Fibonacci $F_n \bmod p$. Mà chúng ta biết, công thức tổng quát:

$$F_n = \frac{1}{\sqrt{5}} \left[\left(\frac{1 + \sqrt{5}}{2} \right)^n - \left(\frac{1 - \sqrt{5}}{2} \right)^n \right]$$

Việc xuất hiện $\sqrt{5}$ đặt ra nhiều thách thức cho việc tính toán nhanh F_n , nhưng đồng thời cũng mở ra những phương pháp mới để chinh phục được bài toán $F_n \bmod p$

Một số định nghĩa

- Số nguyên dương a được gọi là **thặng dư bình phương** modulo p nếu: $\exists x : x^2 \equiv a \pmod{p}$. Khi này, x được gọi là căn bậc hai của a modulo p .
- **Ký hiệu Legendre:** với p là số nguyên tố lẻ

$$\left(\frac{a}{p} \right) = \begin{cases} 0, & \text{nếu } a \equiv 0 \pmod{p} \\ 1, & \text{nếu } a \text{ là thặng dư bình phương mod } p \\ -1, & \text{nếu } a \text{ không là thặng dư bình phương mod } p \end{cases}$$

Kiểm tra thặng dư bình phương

Ta sử dụng **tiêu chuẩn Euler** (Euler's criterion) như sau. Với p nguyên tố lẻ:

$$\left(\frac{a}{p} \right) \equiv a^{\frac{p-1}{2}} \pmod{p}$$

Đến đây, ta sử dụng lũy thừa nhanh để tính.

```
int pow_mod(int a, int n, int p); // hàm tính lũy thừa nhanh mo
int legendre_symbol(int a, int p) {
```

```

    return pow_mod(a, (p - 1) >> 1, p);
}

```

Độ phức tạp: $O(\log p)$

Thặng dư bình phương modulo nguyên tố

Bài toán

VNOJ - Số học 1 [↗](#)

Tìm tất cả x thỏa mãn phương trình:

$$x^2 \equiv a \pmod{p}$$

- ▶ Với $p = 2$, phương trình có đúng 1 nghiệm: $x \equiv 1 \pmod{p}$
- ▶ Với p lẻ, theo *định lý Lagrange*, phương trình có đúng 2 nghiệm $x \equiv \pm x_0 \pmod{p}$

⇒ Như vậy, ta sẽ tìm nghiệm trong trường hợp p lẻ.

Tìm thặng dư không chính phương bất kỳ

- ▶ Trước hết, ta cần tìm thặng dư "*không chính phương*" để thực hiện hai thuật toán bên dưới.
- ▶ Vì một nửa số phần tử trong tập $\{1, 2, \dots, p-1\}$ là thặng dư không chính phương, nên ta sẽ duyệt từng số từ 1 cho đến khi gặp được số thỏa mãn. Để kiểm tra một số thỏa mãn hay không, ta sử dụng cách **Tiêu chuẩn Euler** bên trên.
- ▶ Để thuật toán hiệu quả hơn, bạn nên sinh số ngẫu nhiên và kiểm tra đến khi tìm được. Xác suất 1 lần thử tìm được là $\frac{1}{2}$, nên xác suất sau 32 lần thử mà bạn chưa tìm ra là $\frac{1}{2^{32}}$.

Thuật toán Tonelli-Shanks

$$x^2 \equiv a \pmod{p}$$

- ▶ Thuật toán:
  - ▶ *Bài viết xin không đề cập phần chứng minh thuật toán. Bạn đọc tham khảo tại [Wikipedia](#) [↗](#).*
  - ▶ **Bước 1:** ta phân tích $p = Q \cdot 2^S + 1$ với Q lẻ
  - ▶ **Bước 2:** Chọn z là một thặng dư không chính phương bất kỳ.
  - ▶ **Bước 3:** Gán $x \leftarrow a^{\frac{Q+1}{2}}$
 $b \leftarrow a^Q$
  - ▶ **Bước 4:** Lặp
    - ▶ Tìm m nhỏ nhất ($0 \leq m < r$) sao cho $b^{2^m} \equiv 1 \pmod{p}$
    - ▶ Nếu $m = 0 \iff b \equiv 1 \pmod{p}$ thì x chính là đáp án cần tìm.
    - ▶ Nếu $m > 0$ thì đặt $e = \frac{p-1}{2^{m+1}} = Q \cdot 2^{S-m-1}$ gán:

$$x \leftarrow x \cdot z^e$$

$$b \leftarrow b \cdot z^{2e}$$

► Code C++ minh họa:

```

1  int pow_mod(long long a, long long k, long long M) {
2      long long ans = 1;
3      for (; k > 0; a = a * a % M, k >= 1) {
4          if (k & 1) {
5              ans = ans * a % M;
6          }
7      }
8      return ans;
9  }
10
11 int Tonelli_Shanks(int a, int p) {
12     if (p == 2) {
13         return (a & 1);
14     }
15     int S = 0, Q = p - 1;
16     while (Q % 2 == 0) {
17         S++;
18         Q /= 2;
19     }
20     int z = 2;
21     while (legendre_symbol(z, p) != p - 1) {
22         z++;
23     }
24
25     int x = pow_mod(a, (Q + 1) >> 1, p), b = pow_mod(a, Q, p);
26     int m, v, e, u;
27
28     while (b % p != 1) {
29         m = 0, v = 1; // v = 2^m
30         while (pow_mod(b, v, p) != 1) {
31             m++;
32             v <= 1;
33         }
34         e = Q << (S - m - 1);
35         u = pow_mod(z, e, p);
36         x = (1LL * x * u) % p;
37         b = (((1LL * u * u) % p) * b) % p;
38     }
39     return x;
40 }

```

► Độ phức tạp: $O(\log^2 p)$

Trường hữu hạn

Định nghĩa

- ▶ Như các bạn đã biết:

$$(a + b\sqrt{k})^n = u + v\sqrt{k}$$

Trong đó $a, b, u, v, k \in \mathbb{Z}$ và $\sqrt{k} \notin \mathbb{Z}$.

Bạn đọc có thể thấy nó khá giống số phức, chỉ thay $i = \sqrt{-1}$ bằng $\sqrt{k}$ mà thôi.

Mục đích của chúng ta là tính u, v theo $\bmod p$. Như các bạn nghĩ đến, chúng ta sẽ sử dụng phép lũy thừa nhanh và có chút thay đổi cho phù hợp bài toán:

- Ký hiệu: $\langle a, b \rangle = a + b\sqrt{k}$

- ▶ Phần tử đơn vị: $\langle a, b \rangle \times \langle 1, 0 \rangle = \langle a, b \rangle$
- ▶ Xét phép nhân 2 số $\langle a, b \rangle \times \langle u, v \rangle = \langle (au + bvk), (av + bu) \rangle$
 $= \langle (au + bvk) \bmod p, (av + bu) \bmod p \rangle$
- ▶ Phép lũy thừa: $\langle a, b \rangle^k = \underbrace{\langle a, b \rangle \times \dots \times \langle a, b \rangle}_{k \text{ thừa số}}$

Các phép toán trên chỉ là một số tính chất của trường hữu hạn $\mathbb{F}_{p^2} = \mathbb{F}_p(\sqrt{k})$. Để có kiến thức đầy đủ hơn, bạn đọc tham khảo trên [Wikipedia](#) .

Thuật toán Cipolla

$$x^2 \equiv a \pmod{p}$$

- ▶ Thuật toán:
  - ▶ Bài viết xin không đề cập phần chứng minh thuật toán. Bạn đọc tham khảo tại [Wikipedia](#) .
  - ▶ **Bước 1:** Tìm b sao cho $b^2 - a$ là thặng dư không chính phương modulo p
  - ▶ **Bước 2:** Ta tính $x + y\sqrt{b^2 - a} = (b + \sqrt{b^2 - a})^{(p+1)/2}$.
 Khi đó, $x \bmod p$ tìm được chính là nghiệm của bài toán.
 Nói cách khác là $\langle x, y \rangle = \langle b, 1 \rangle^{(p+1)/2}$ trên $\mathbb{F}_p(\sqrt{b^2 - a})$
- ▶ Code C++ minh họa
 Về cài đặt, như đã nói ở trên, $\langle x, y \rangle$ khá giống số phức nên việc cài đặt cũng tương tự như vậy.

```

1  int a, p;
2  int k; // thặng dư không chính phương mod p
3
4  struct Complex {
5      int re, im;
6
7      Complex(int a = 0, int b = 0) {
8          re = a;
9          im = b;
10     }
11
12     Complex operator*(const Complex &o) {
13         Complex res;
14         res.re = (1LL * re * o.re + (1LL * im * k % p) * o.im)
15         res.im = (1LL * re * o.im + 1LL * im * o.re) % p;
16         return res;
17     }
18
19     Complex pow(long long k) {
20         Complex res = Complex(1, 0), A = *this;
21         while (k) {
22             if (k & 1) res = res * A;
23             A = A * A;
24             k >>= 1;
25         }
26         return res;
27     }
28 };
29
30 int Cipolla(long long a, long long p) {
31     if (p == 2) {
32         return (a & 1);
33     }
34     // Tìm k = b^2 - a, sao cho k không chính phương
35     int b = 2;
36     while (true) {
37         b %= p;
38         k = (b * b - a) % p;
39         if (k < 0) k += p;
40         if (legendre_symbol(k, p) == p - 1) break;
41         b++;
42     }
43     // Ta cần tìm <b, 1>^((p+1)/2)
44     return Complex(b, 1).pow((p + 1) >> 1).re;
45 }

```

▸ Độ phức tạp: $O(\log^2 p)$

Fibonacci modulo p

Ngoài các phương pháp như *Nhân ma trận* hay *Khử nhân ma trận*, còn có một phương pháp khác sử dụng

Công thức tổng quát của Fibonacci:

$$F_n = \frac{1}{\sqrt{5}} \left[\left(\frac{1 + \sqrt{5}}{2} \right)^n - \left(\frac{1 - \sqrt{5}}{2} \right)^n \right]$$

Xét modulo p nguyên tố.

► **Nếu 5 là thặng dư bình phương modulo p**

Ví dụ: Bài [Codeforces - DZY Loves Fibonacci Numbers](#) với $p = 10^9 + 9$.

Ta tính được: $\sqrt{5} = 383008016 \pmod{p}$

Sử dụng nghịch đảo modulo, ta có: $\frac{1}{\sqrt{5}} \equiv 276601605 \pmod{p}$

$$\frac{1 + \sqrt{5}}{2} \equiv 691504013 \pmod{p}$$

$$\frac{1 - \sqrt{5}}{2} \equiv 308495997 \pmod{p}$$

$$\implies F_n \equiv 276601605 \cdot (691504013^n - 308495997^n) \pmod{p}$$

So với việc tính lũy thừa của ma trận, tính lũy thừa của 2 số vẫn nhanh hơn rất nhiều.

► **Nếu 5 không là thặng dư bình phương modulo p**

Ví dụ: Bài [VNOI - Fibonacci](#) với $p = 10^9 + 7$

Ở bài này, ta sử dụng trường hữu hạn như ở trên.

Ta sẽ viết $\left(\frac{1+\sqrt{5}}{2}\right)^n = \langle u_1, v_1 \rangle$ và $\left(\frac{1-\sqrt{5}}{2}\right)^n = \langle u_2, v_2 \rangle$

Trên thực tế, vì F_n nguyên nên $u_1 - u_2 = 0$. Từ đó suy ra $F_n \equiv v_1 - v_2 \pmod{p}$.

Do sử dụng công thức tổng quát, cách này có một ưu điểm mà không cách nào có được, thể hiện qua bài toán bên dưới đây.

Ví dụ: Bài F - ICPC miền Nam 2023

Tính S theo modulo $p = 998244353$ nguyên tố với:

$$S = \sum_{i=0}^n (F_i)^k$$

Giới hạn: $n \leq 10^{18}, k \leq 10^6$.

Lời giải

Xét:

$$F_n = \frac{1}{\sqrt{5}} \left[\left(\frac{1 + \sqrt{5}}{2} \right)^n - \left(\frac{1 - \sqrt{5}}{2} \right)^n \right] = \frac{1}{\sqrt{5}} \left[u^n - (-u^{-1})^n \right]$$

$$\text{với } u = \frac{1 + \sqrt{5}}{2} = \left\langle \frac{1}{2}, \frac{1}{2} \right\rangle$$

Ta viết lại S như sau:

$$\begin{aligned} S &= \sum_{n=0}^N (F_n)^k \\ &= \sum_{n=0}^N \frac{1}{\sqrt{5}^k} \left[u^n - (-u^{-1})^n \right]^k \\ &= \sum_{n=0}^N \frac{1}{\sqrt{5}^k} \sum_{i=0}^k \binom{k}{i} (u^n)^i \left(-(-u^{-1})^n \right)^{k-i} \\ &= \sum_{n=0}^N \frac{1}{\sqrt{5}^k} \sum_{i=0}^k \binom{k}{i} (-1)^{k-i} \left((-1)^{k-i} u^{2i-k} \right)^n \\ &= \frac{1}{\sqrt{5}^k} \sum_{i=0}^k \binom{k}{i} (-1)^{k-i} \sum_{n=0}^N \left((-1)^{k-i} u^{2i-k} \right)^n \end{aligned}$$

Đặt $v = (-1)^{k-i} u^{2i-k}$, ta có:

$$S = \frac{1}{\sqrt{5}^k} \sum_{i=0}^k \binom{k}{i} (-1)^{k-i} \sum_{n=0}^N v^n$$

Và

$$\sum_{n=0}^N v^n = \begin{cases} \frac{v^{N+1} - 1}{v - 1} & \text{nếu } v \neq 1 \\ N + 1 & \text{nếu } v = 1 \end{cases}$$

Bây giờ, chúng ta cần giải quyết bài toán tính $\frac{1}{\langle a, b \rangle} \pmod p$ nếu $\langle a, b \rangle \neq 1$.

Chú ý rằng $v = (-1)^{k-i} u^{2i-k}$ và $2i - k$ có thể âm.

► **Cách 1: Trường hữu hạn $\mathbb{F}_{p^2} = \mathbb{F}_p(\sqrt{5})$**

Ta có $t^{p^2} \equiv t \pmod p$

Nếu $t \neq \langle 0, 0 \rangle$ thì $t^{p^2-1} \equiv \langle 1, 0 \rangle \pmod p$

Thay $t = \langle a, b \rangle$, ta có ngay:

$$\frac{1}{\langle a, b \rangle} \equiv \langle a, b \rangle^{p^2-2} \pmod p$$

► **Cách 2: Nhân liên hợp**

$$\frac{1}{a + b\sqrt{5}} = \frac{a - b\sqrt{5}}{a^2 - 5b^2} \equiv (a^2 - 5b^2)^{p-2} \cdot \langle a, -b \rangle \pmod p$$

Rõ ràng cách thứ hai này cho hiệu suất tốt hơn với khoảng $2 \log p$ trong khi cách thứ nhất sử dụng tới $8 \log p^2 \sim 16 \log p$ phép nhân.

Cả hai cách này đều có độ phức tạp tiệm cận $O(K \log \text{MOD})$, đủ để đánh bại bài toán này.

Code C++ tham khảo:

```

#include <bits/stdc++.h>
using namespace std;

const int MOD = 998244353;
const int inv = (MOD + 1) >> 1;
const int MAX = 1e6;
int fact[MAX + 5], ifact[MAX + 5];
long long N, K;

int pow_mod(long long A, long long k) {
    long long res = 1;
    while (k) {
        if (k & 1) res = res * A % MOD;
        A = A * A % MOD;
        k >>= 1;
    }
    return res;
}

void add(int &x, const int &y) {
    x += y;
    if (x >= MOD) x -= MOD;
}

struct Complex {
    int re, im;

    Complex(int a = 0, int b = 0) {
        re = a;
        im = b;
    }

    bool operator==(const Complex &o) { return re == o.re && im == o.im; }

    Complex operator+(const Complex &o) {
        Complex res = *this;
        add(res.re, o.re);
        add(res.im, o.im);
        return res;
    }

    Complex operator-(const Complex &o) {
        Complex res = *this;
        add(res.re, MOD - o.re);
        add(res.im, MOD - o.im);
        return res;
    }
}

```



```

Complex operator*(const Complex &o) {
    Complex res;
    res.re = (1LL * re * o.re + 5LL * im * o.im) % MOD;
    res.im = (1LL * re * o.im + 1LL * im * o.re) % MOD;
    return res;
}

Complex operator*(int k) {
    return Complex(1LL * re * k % MOD, 1LL * im * k % MOD);
}

Complex pow(long long k) {
    if (k < 0) return this->pow(-k).inv();
    Complex res = Complex(1, 0), A = *this;
    while (k) {
        if (k & 1) res = res * A;
        A = A * A;
        k >>= 1;
    }
    return res;
}

Complex inv() {
    return Complex(re, MOD - im) *
        pow_mod((1LL * re * re + 5LL * (MOD - im) * im)
};

Complex operator-() { return Complex(MOD - re, MOD - im); }

const Complex unit = Complex(1, 0);

void factorial() {
    fact[0] = 1;
    for (int i = 1; i <= MAX; ++i) fact[i] = 1LL * fact[i - 1]
    ifact[MAX] = pow_mod(fact[MAX], MOD - 2);
    for (int i = MAX; i >= 1; --i) ifact[i - 1] = 1LL * ifact[i]
}

int C(int n, int k, int p) {
    return (1LL * fact[n] * ifact[k] % p) * ifact[n - k] % p;
}

int main() {
    cin.tie(NULL)->sync_with_stdio(false);
    factorial();
    cin >> N >> K;
    Complex res;
    for (int i = 0; i <= K; ++i) {
        Complex V1 = Complex(inv, inv).pow(2 * i - K);
        if ((K - i) & 1) V1 = -V1;
    }
}










```

```









100         Complex V2;
101
102         if (V1 == unit)
103             V2 = Complex((N + 1) % MOD, 0);
104         else {
105             V2 = V1.pow(N + 1);
106             V2 = (V2 - unit) * (V1 - unit).inv();
107         }
108
109         V2 = V2 * C(K, i, MOD);
110
111         if ((K - i) & 1)
112             res = res - V2;
113         else
114             res = res + V2;
115     }
116     if (K & 1)
117         cout << 1LL * res.im * pow_mod(5, MOD - 1 - K / 2) % MO
118     else
119         cout << 1LL * res.re * pow_mod(5, MOD - 1 - K / 2) % MO
120 }

```

Bài tập luyện tập

- [VNOI - Số học 1](#)
- [VNOI - Số học 2](#)
- [Codeforces - Div.1C - DZY Loves Fibonacci Numbers](#)
- [Codeforces - Mathematical Field of Experiments](#)
- [Codeforces - G - New Year and the Factorisation Collaboration](#)
- [Codechef - FN](#)
- [Codechef - LCASQRT](#)
- [Codechef - GUESSPRM](#)
- [Bài F - ICPC miền Nam 2023](#)

Tài liệu tham khảo

- Wikipedia:
  - https://en.wikipedia.org/wiki/Quadratic_residue
  - https://en.wikipedia.org/wiki/Euler's_criterion
  - https://vi.wikipedia.org/wiki/Ký_hiệu_Legendre
  - https://vi.wikipedia.org/wiki/Ký_hiệu_Jacobi
  - https://en.wikipedia.org/wiki/Tonelli–Shanks_algorithm
  - https://vi.wikipedia.org/wiki/Trường_hữu_hạn
  - https://en.wikipedia.org/wiki/Cipolla's_algorithm
  - https://en.wikipedia.org/wiki/Hensel's_lemma

- [https://en.wikipedia.org/wiki/Lagrange's_theorem_\(number_theory\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Lagrange's_theorem_(number_theory))

Được cung cấp bởi [Wiki.js](#)